משניות מבוארות

מסֶכֶת פֵּאָה פרק ד

משום תקנת הלווים, שאם מוסר חובותיו לבית דין שהם יגבו, אינה משמטת, שהרי החוב כאילו גבו בכר, ודוקא שיש ללוה קרקע, דאז הוי החוב כאלו כבר גבו אותו בית דין ולא קרעון ביה (דברים ט"ו ב) "לא יגש", וחשבינן לן קרקע כל שהוא כאלו שוה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות, ולקמן עמו נכסים שאין להם אחריות, דהינו מטלטלין, דזקנין אגב קרקע בכסף, כל שהוא, כשקנה הקרקע בכסף, ובשטר, ובחזקה, ואפלו המטלטלין, אינן על הקרקע.

ז) הכותב נכסיו במתנה לאחר, והוא **שכיב מרע,** חולה השוכב על מיטתו מחמת חלי, אם **שיר קרקע כל שהוא** וכן כשהשאיר מטלטלין לעצמו, **שלא נתן אותה במתנה, מתנתו מתנה** אם קנו מידו, אפילו הבריא, דבזה ששייר לעצמו גלי דעתיה דלא מחמת מיתה כתב המתנה, **אבל לא שיר קרקע כל שהוא** לעצמו, ולא מטלטלין, כיון שלא שיר לעצמו כלום, מוכח שמתנתו רק מחמת מיתה, וכיון שהבריא **אין מתנתו מתנה,** ואפלו קנו מידו, **וכן שכיב מרע הכותב נכסיו לבניו, ונתב לאשתו קרקע כל שהוא,** והיא לא מחתה, משמע שותרה בכתבה, דהינו מאתים זוז הכתובים בכתבתה, אם תתרגש אז תתאלמן, לכן כיון שותרה לו **אבדה כתבתה. רבי יוסי אומר, אם קבלה עליה לאיש** שתקבה בין הבנים **אף על פי שלא כתב לה** כלום, **אבדה כתבתה. ח) הכותב** כל **נכסיו** במתנת בריא, **לעבדו** הכנעני, שקבה כל נכסי נתונין לך, **יצא** להיות **בן חורין** דכיון שקבה לו כל נכסיו, גם **הועבד** בכלל וקבה בעצמו, **אבל שיר קרקע כל שהוא,** וכן מטלטלין, כיון שלא הקנה לו את הכל, ולא כתב לו בפרוש שקנה שיחרור, ומה שקבה לו, רק כדי להחמיר לו, ולא קנה הנכסים, דמה שקבה רבו אפלו אין לו שום רכוש, אלא, הועבד והשקה שיחרר לעצמו, לא קנה את עצמו, דכיון שקבה חוץ, בטל דבור כל נכסי. לכן **לא יצא** להיות **בן חורין. רבי שמעון אומר, לעולם** כיון שיר ובין לא שיר **הוא בן חורין,** דסובר דמחלקין דבור שלו, ומה שקבה כל, **אם קבלה עליה** לו נכסים אחרים אמרינן שקשרו את הועבד **עד שיאמר הרי כל נכסי נתונים לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא** חלק אחד מעשרת אלפים **שבהם,** מכיון שהשאיר חלק לעצמו בנכסים, השאיר הועבד לעצמו, אלא, הועבד והשקה לעצמו, לא קנה את עצמו, דכיון שקבה חוץ, בטל דבור כל נכסי. **לכן לא יצא** להיות **בן חורין. רבי שמעון אומר, לעולם** כיון שיר ובין לא שיר **הוא בן חורין,** דסובר דמחלקין דבור שלו, ומה שקבה כל, **אם קבלה עליה** לו נכסים אחרים אמרינן שקשרו את הועבד **עד שיאמר הרי כל נכסי נתונים לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא** חלק אחד מעשרת אלפים **שבהם,** מכיון שהשאיר חלק לעצמו בנכסים, השאיר הועבד לעצמו ואמרינן דהיכל ולא, לא שיר שוה הועבד אלא אחד מרבוא.

פרק ד

א) הפאה נתנת במחבר לקרקע. דכתיב (ויקרא י"ט י') תעזב, הנח לפניהם הם יקחו לעצמן, שבוזזין כל אחד ואחד אבל **בדלית** נפן המדלית על עצים, דיש בו סכנה לעלות לאילן, **ובדקל** שגבהה ומסכנן לעלות, **בעל הבית מורידו ומחלק לעניים בשוה,** אם יבוז. **וחייבים לעלות** לראות **ומחלק לעניים בשוה.** אלא יורק לפניהם, כדי שלא ישליך לפני קרוכו ומכרו. **רבי שמעון אומר, אף בחליצי אגוזים** אילן חלק בלי קשרים של אגוז קקוס (תפא"י) גם שם יחלק דרוא בבה מאד, ותנא קמא סביר לה דלא חיבו חכמים לבעל הבית להטריחו כל כך מאחר שאמרו שמצוה לבו אפלו **תשעים** עניים **אומרים לחלק ואחד אומר לבו, לזה** שאומר לבו **שומעין** הואיל **שאמר בלבבו.** ואפלו הוא חזק מחבריו. **ב) בדלית ובדקל** מכיון שמצותן לחלק, **אינו כן אלא אפלו תשעים ותשעה אומרים לבו ואחד אומר לחלק, לזה** שאומר לחלק **שומעין.**

ז הכותב נכסיו שכיב מרע, שיר קרקע כל שהוא, מתנתו מתנה. לא שיר קרקע כל שהוא, אין מתנתו מתנה. הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו אבדה כתבתה. רבי יוסי אומר, אם קבלה עליה, אף על פי שלא כתב לה, אבדה כתבתה: **ח הכותב (כל) נכסיו לעבדו, יצא בן חורין. שיר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין. רבי שמעון אומר, לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהם.**

פרק ד

**א הפאה נתנת במחבר לקרקע. בדלית ובדקל, בעל הבית מורידו ומחלק לעניים. רבי שמעון אומר, אף בחליצי אגוזים. אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבו, לזה שומעין. ב בדלית ובדקל אינו כן, אפלו תשעים ותשעה אומרים לבו ואחד אומר לחלק, לזה שומעין. ג נטל מקצת פאה וזרקה על השאר, אין לו בה כלום. נפל לו עליה, ופרש טליתו עליה, מעבירין אותו המנה. וכן בלקט, וכן בעמר השכחה: ד פאה אין קוצרין אותה במגלות, ואין עוקרין אותה בקרדמות, שדי שלא יכו איש את רעהו מפני החרב. בחטים המבאה: ה) התגלות בעל הבית בשדה כדי שיקחו העניים פאה נקראת אבעיה. שלש אבעיות ביום, בשחר מפני המניקות שבניהן ישנים אז, שיוכלו לבא ללקחת, ובחצות היום מפני התינוקות שבאים ללקט, ובמנחה. מפני זקנים שאין יכולים להגיעו אלא בשעת המנחה. רבן גמליאל אומר, לא אמרו זקנים הללו אלא כדי שלא יפחתו אבל לוהסיף, יכול כמה שהוא רוצה. רבי עקיבא אומר, הבקר לא אמרו זקנים הללו אלא כדי שלא יוסיפו שלא יטרדו העניים יותר מדאי להמתין על בעל הבית, ואם רוצה לפחות יכול. ותנא קמא אומר לא יפחות ולא יותיר. של בית נמר שם מקום ונמצאים היו נוהגים שהיו מלקטין על החבל. קושרין חבל בצד המקמה ונותנין פאה מכל אומן ואומן מכל שורה ושורה שמניחין פאה לסוף ארך החבל זו וזכרו לשבח, שומתי שיבאו העניים יקחו, ולא יצטרכו להמתין אימתי יגיע המבאה: ו) נברי שקצר את שדהו ואחר כך נתגיר, פטור מן הלקט, שבלים הנושרות בשעת הקצירה דכתיב (ויקרא י"ט ט') גבי לקט ופאה "ובקצרכם", פרט לקצירי נכרי. ומן השכחה דכתיב (דברים כ"ד י"ט) "כי תקצר קצירך" פרט לקצירי נכרי, בין מן שנשכחה בשעת קצירה דהינו שכחת קמה, ובין שכחת עמר חבילה קשורה מתבואה, נקראת עמר. דתנינן רבנן דהקשו שכחת עמר לשכחת קמה לפני הקצירה, ושישנו בזה, ישנו בזה ומן הפאה. דכתיב "ובקצרכם" קאי נמי אפאה, רבי יהודה מחיב בשכחה ובפאה מן עמר. אבל בשכחת קמה, מודה רבי יהודה דפטור שכחה אלא בשעת העמור. ואז כבר נתגיר: ז) הקדיש קמה, תבואה שלא נקצרה, ופדה בעודה קמה, חיב בשכחה, דבשעת קצירה חלה חייבה, ואז לא היתה ברשות הקודש, ואם הקדיש עמרין, ופדה בעודה עמרין, חיב בשכחה, דחיובה בבא לפני הקדשה, אבל הקדיש קמה וקצרה הגזבר אבל הקדש, ופדה בעל הבית עמרין, פטורה דקציר הקודש פטור מן הפאה, והוא הדין מן הלקט, פרט לעולתה. שבשעת חובתה היתה פטורה, דכתיב (שם) "קצירך" שלך ולא שלו הקודש, ולגבי שכחה, פליגי בה רבנן ורבי יהודה. אי אזלינן בתר שנה קמה קמה כמשנה ו': ח) כיוצא בו, בזה הדין המקדיש פרותיו בתוארתו, עד שלא באו לעונת חייב המעשרות שלא נמרחו, דהינו המחליף פני פרי התבואה ברחת, ואם רצו כלם לבו אותה לעצמן בזוזין (רמב"ם) מקצת פאה שלקט כבר וזרקה בו, השאר המחבר כדי לטנוסן, קנסו חכמים אותו וכן אין לו בה כלום שלקחוהו גם מה שבידו כבר. מפני שעשה שלא כדין. נפל לו אחד מהעניים עליה על המחבר, כדי לטנוסה בזו, ופרש טליתו עליה, מעבירין אותו הימנה, דאיכא על פי דארבע אמות שלו אדם קונות לו בצדי רשות הרבים, אבל בשדה חברו אינו קונה, רק בהנבהה (כא כאן ע"י הרמב"ם דלוקחין ממנו אפלו מה שלקט כבר עד תר"ט). וכן אותו הדין בלקט, שבלים הנופלות בשעת הקצירה, שהן של עניים, גם כן אינו קונה אלא בהנבהה וכן בעמר השכחה, אם שכח עמר בשדה נתנת לעניים, וגם כן מיירא נקנין רק בהנבהה: ח) פאה אין קוצרין אותה במגלות, ואין עוקרין אותה בקרדמות, כדי שלא יכו איש את רעהו מפני החרב. בחטים המבאה. ה) התגלות בעל הבית בשדה כדי שיקחו העניים פאה נקראת אבעיה. שלש אבעיות ביום, בשחר מפני המניקות שבניהן ישנים אז, שיוכלו לבא ללקחת, ובחצות היום מפני התינוקות שבאים ללקט, ובמנחה. מפני זקנים שאין יכולים להגיעו אלא בשעת המנחה. רבן גמליאל אומר, לא אמרו זקנים הללו אלא כדי שלא יפחתו אבל לוהסיף, יכול כמה שהוא רוצה. רבי עקיבא אומר, הבקר לא אמרו זקנים הללו אלא כדי שלא יוסיפו שלא יטרדו העניים יותר מדאי להמתין על בעל הבית, ואם רוצה לפחות יכול. ותנא קמא אומר לא יפחות ולא יותיר. של בית נמר שם מקום ונמצאים היו נוהגים שהיו מלקטין על החבל. קושרין חבל בצד המקמה ונותנין פאה מכל אומן ואומן מכל שורה ושורה שמניחין פאה לסוף ארך החבל זו וזכרו לשבח, שומתי שיבאו העניים יקחו, ולא יצטרכו להמתין אימתי יגיע המבאה: ו) נברי שקצר את שדהו ואחר כך נתגיר, פטור מן הלקט, שבלים הנושרות בשעת הקצירה דכתיב (ויקרא י"ט ט') גבי לקט ופאה "ובקצרכם", פרט לקצירי נכרי. ומן השכחה דכתיב (דברים כ"ד י"ט) "כי תקצר קצירך" פרט לקצירי נכרי, בין מן שנשכחה בשעת קצירה דהינו שכחת קמה, ובין שכחת עמר חבילה קשורה מתבואה, נקראת עמר. דתנינן רבנן דהקשו שכחת עמר לשכחת קמה לפני הקצירה, ושישנו בזה, ישנו בזה ומן הפאה. דכתיב "ובקצרכם" קאי נמי אפאה, רבי יהודה מחיב בשכחה ובפאה מן עמר. אבל בשכחת קמה, מודה רבי יהודה דפטור שכחה אלא בשעת העמור. ואז כבר נתגיר: ז) הקדיש קמה, תבואה שלא נקצרה, ופדה בעודה קמה, חיב בשכחה, דבשעת קצירה חלה חייבה, ואז לא היתה ברשות הקודש, ואם הקדיש עמרין, ופדה בעודה עמרין, חיב בשכחה, דחיובה בבא לפני הקדשה, אבל הקדיש קמה וקצרה הגזבר אבל הקדש, ופדה בעל הבית עמרין, פטורה דקציר הקודש פטור מן הפאה, והוא הדין מן הלקט, פרט לעולתה. שבשעת חובתה היתה פטורה, דכתיב (שם) "קצירך" שלך ולא שלו הקודש, ולגבי שכחה, פליגי בה רבנן ורבי יהודה. אי אזלינן בתר שנה קמה קמה כמשנה ו': ח) כיוצא בו, בזה הדין המקדיש פרותיו בתוארתו, עד שלא באו לעונת חייב המעשרות שלא נמרחו, דהינו המחליף פני פרי התבואה ברחת,

מסֶכֶת פֵּאָה פרק ה

משניות מבוארות

ופדאן, גם כן לפני בא לפני מלאכתן, **חייבין** בתרומות ומעשרות ואם משבאו **לעונת המעשרות** הקדישן **ופדאן חייבין.** דבשעת גמרן חל חיובן, **אבל הקדישן עד שלא נגמרו** בשעה שישיר לקדש, **ואחר כך פדאן** בעל הבית, **פטורין** מן המעשר, **שבשעת חובתן** בשעת שנתחייבו **היו פטורין,** מדנגמר בידי הקדש: **ט) מי שלקט את הפאה** והוא עשיר, שאין לו זכות ללקט, **ואמר הרי זו אליעזר אומר, רבי אליעזר אומר, זכה לו** לעני, דמנו דיכול להפקיר נכסיו, להיות עני תכף ולזכותו לעצמו, ומנו דיכול לזכות לעצמו, יכול לזכות גם לאחרים, **חכמים אומרים, יתננה לעני שנמצא ראשון** בשדה (ואם יבא אותו עני ראשון, רשאי לתתן לו (תוי"ט) דלא קנסו חכמים לבעל הבית לתרומיו כל כך מאחר שאמרו שמצותן לבו **אפלו תשעים** עניים **אומרים לחלק ואחד אומר לבו, לזה** שאומר לבו **שומעין** הואיל **שאמר בלבבו.** ואפלו הוא חזק מחבריו. **ב) בדלית ובדקל** מכיון שמצותן לחלק, **אינו כן אלא אפלו תשעים ותשעה אומרים לבו ואחד אומר לחלק, לזה** שאומר לחלק **שומעין.**

ופדאן, חייבין. משבאו לעונת המעשרות, ופדאן, חייבין. הקדישן עד שלא נגמרו ונמרן הגזבר, ואחר כך פדאן, אבל הקדישן בשעת חובתן היו פטורים: **ט מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני, רבי אליעזר אומר, יתננה לעני שנמצא ראשון. הלקט וחשכחה והפאה של נכרי, חייב במעשרות, אלא אם כן הפקיר: י איזהו לקט, הנשר בשעת הקצירה. היה קוצר, קצר מלא ידו, תלש מלא קמצו, הכהו קוץ ונפל מידו לארץ, הרי הוא של בעל הבית. תוך היד ותוך המגל, לעניים. אחר היד ואחר המגל, לבעל הבית. ראש היד וראש המגל, לעניים. רבי עקיבא אומר, לבעל הבית. יא חורי הנמלים שבתוך הקמה, הן של בעל הבית. שלאחר הקוצרים, העליונים לעניים, והתחתונים של בעל הבית. רבי מאיר אומר, הכל לעניים. שפסק לקט, לקט.**

פרק ה

א גדיש שלא לקט תחתיו, כל הנוגע בארץ, הרי הוא של עניים. הרוחס שבפרה את העמרים, אומרים אותה כמה לקט היא ראויה לעשות, ונותן לעניים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, נותן לעניים בכדי נפילה: ב שבלת שבקציר וראשונה מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית, ואם לאו, הרי היא של עניים. שבלת של לקט שנתערבה בבדיש, מעשר שבלת אחת ונותן לו. אמר רבי אליעזר, וכי היאך העני בקי בה שלא בא לשרותו, אלא מזקה את העני בכל הגדיש, ומעשר שבלת אחת, ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין, מפני שאפשר: ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטל, וכשיזחזור לביתו ישלם, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עני היה באותה שעה.

כמה לקט היא ראויה לעשות, ונותן לעניים, הנעניים פטורים מלעשר (תוי"ט) (ותתפא"י מתמיר יש"ש) רבן שמעון בן גמליאל אומר שעורו קצוב ואין צריך לשער נותן לעניים בכדי נפילה, דהינו שרבעה קבין לכור זרע, שהכור ל' סאין (ורמב"ם פי' דרשב"ג בא לפרש עין עקיבא שם) **שבלת שבקציר** ששכחה אחר שגמר לקצר, **וראשונה** של שבלת **מגיע לקמה** שקבדה שלא נקצר עדין, **אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית,** דלא קרינן ביה "לא תשוב לקחתו" דהלא יבוא לקצר הקמה (כפ"י ומ"ש) **ואם לאו,** שאינה נקצרת עם הקמה **הרי היא** שלו, דכיון שצריך לשוב במיהר לזה, הרי זה שכחת קמה, **שבלת של לקט שנתערבה** בשל עניים, **שנתערבה** בבית, ואינו מכירה, שלו **חיב** במעשרות, ולקט פטור ממעשרות. יל"עני צריך לתן דבר מתקן, **וכן על מעשר, שבלת אחת ונותן לו,** דכיון שצריך לתת לעניים, התיר"ו לו לעשר לפני מרוחס כבדיעבד, דחל מעשר (כפרק ד' משנה א' ברכות) דהינו שלוקח שתי שבלים ואומר על אחת מהן, אם זו לקט, הרי היא לפני ולאו, הרי מעשרותיה שחיבה, בהוצים בשניה מעשרותיה לראשונה, ובירושלמי מפרש, שלוקח שבלה שלישית ואומר אם זו השניה לקט, הרי מעשרותיה בשלישית ונותן לו, דדילמא הראשונה חלין והשניה לקט לקט ומעשר מן הפטור על החיב, **אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו, אלא מזקה את העני בכל הגדיש, ומעשר שבלת אחת, ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין, מפני שאפשר: ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטל, וכשיזחזור לביתו ישלם, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עני היה באותה שעה.**

סברי דעשו אש לבית הבית, הרי לבעל הבית. ראש היד, דהינו שנפל מבין **ראשי אצבעותיו לכף יד, וראש המגל,** שנפל מחדוד שברשו, **רבי שמעון אומר,** הרי הוא **לעניים,** דמיקרי דרך קצירה, דדמי לתוך היד, **רבי עקיבא אומר, לבעל הבית,** דלא מקרי דרך קצירה, דאין לתוך היד: **יא) חורי הנמלים שאוספים שם תבואה, שבתוך הקמה לפני שהתחילו לקצר, הרי הן של בעל הבית,** שאין לעניים בקמה כלום. **שלאחר הקוצרים,** לאחר שהתחילו לקצר, **העליונים** שבנמלים לקחו מהנמלים השייך לעניים, **והתחתונים** שנפרקים שזוזה עתה הושמו שם על ידי הנמלים לבעל הבית, **הרי הוא** שלו, **הרי הוא לעניים,** אבל **אחר היד,** נתלש מתנועת ידו, **וכן ואחר המגל,** ונתלש מתנועת שלו **בעל הבית. רבי שמעון אומר,** הרי הוא **לעניים,** דמיקרי דרך קצירה, דדמי לתוך היד, **רבי עקיבא אומר, לבעל הבית,** דלא מקרי דרך קצירה, דאין לתוך היד: **יא) חורי הנמלים** שבתוך **הקמה** לפני שהתחילו לקצר, **הרי הן של בעל הבית,** שאין לעניים בקמה כלום. **שלאחר הקוצרים,** לאחר שהתחילו לקצר, **העליונים** שבנמלים לקחו מהנמלים השייך לעניים, **והתחתונים** הרי הן לבעל הבית, דהינו הנמלים לבעל הבית, **הרי הוא** לעניים, **אבל אחר** הנמלים,